

II. НАУКОВА ШКОЛА ОЛЬГИ ЗАСТАВЕЦЬКОЇ

Ярослав Мариняк

кандидат географічних наук
доцент кафедри географії України і туризму
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

НАУКОВА ШКОЛА ПРОФ. О.В. ЗАСТАВЕЦЬКОЇ

В останні роки появилось ряд цікавих наукових напрацювань [5-12] у питанні наукового виміру наукових шкіл. У радянські часи жорстко встановлюється вплив російських географів – московської та ленінградської шкіл. Жодного інформативного матеріалу про школи в українській географії не було мови аж до розвалу СРСР. Звичайно, що дуже важко було перетнути комплекс боязливості щодо формування цієї проблеми у радянський період функціонування географічної науки, адже українська географія цілковито залежала від російської (радянської) науки, у фарватері якої власне вона знаходилися. Нажаль до сьогодні так звані фундатори окремих радянських шкіл не піддалися справедливій науковій критиці, або хоч б реалістичного аналізу. Власне період незалежності створив передумови, осмислення цієї проблеми. Питаннями поняття наукових шкіл почали цікавитися представники різних наукових напрямків, особливо у галузі наукознавства. Встановлення наукометрії дає цілу низку об'єктивних показників якісної оцінки наукових шкіл. Вихідним положення є те, що національна географічна школа сформувала у наприкінці XIX початку XX ст. Становлення наукових шкіл у українській географії пов'язано із період після другої світової війни. Кінець 90 – х років XX ст. і початок XXI ст. дає сильний поштовх для розвитку географічної науки в Україні, що сприяло створенню наукових шкіл, які спільністю наукової діяльності.

Поруч із загальнонауковими визначення цієї проблеми, слід відмітити і напрацювання українських географів. Дуже важливими на цьому етапі досліджень є напрацювання українських вчених Я. Олійника, С. Шевчука, О. Шаблія та ін. Досить важко погодитися, що у багатьох публікаціях присутній страх перед терміном український вчений, українські наукові школи замінюючи вітчизняний хоч зрозуміло, що ці слова є синонімами, однак не слід забувати у якій країні знаходимося.

Не ставимо собі за ціль детально визначення наукових шкіл на загальнонауковому рівні, однак зупинимося на визначеннях школи у табл. 1.

Рис. 15. Під час попереднього захисту чергового аспіранта проф. О.В. Заставецької

Таблиця 1.

Поняття географічної школи

Визначення школи	Ознаки школи
За Я. Олійником	
Наукова школа в суспільній географії – це неформальне творче співробітництво висококваліфікованих дослідників, об'єднаних спільністю підходів у вирішенні наукової парадигми.	<ul style="list-style-type: none"> - значимість отриманих результатів у певній галузі науки, високий авторитет у певній галузі науки і суспільне визнання; - оригінальність методики дослідження, загальні наукові погляди; - наявність наукових лідерів – відомих вчених, які володіють умінням підібрати наукову молодь і навчити її мистецтву дослідження, створювати в колективі творчу, ділову, доброзичливу обстановку, заохочувати самостійність мислення й ініціативу; - висока наукова кваліфікація дослідників, об'єднаних навколо лідера; - школа має певні результати, які ми бачимо у відтворенні фахівців вищої кваліфікації – докторів географічних наук.

За О. Шаблієм	
<p>Наукова школа – передовсім система оригінальних наукових ідей та їхніх втілень у принципи, теорії і концепції, а також конструктивні розробки групою (неформальним колективом, кафедрою, інститутом тощо) учених, переважно одноступців на чолі з визначною особистістю.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - людська складова – наявність групи учених – одноступців або тих, хто працює у певному спрямуванні і має неформального (іноді формального) лідера; - наявність організації наукових пошуків, організаційних структур (кафедри, відділи, лабораторії, інститути та ін.), які являють собою ” виробничу ” , соціальну та організаційно-управлінську інфраструктуру; - наявність фундаментальних теоретичних і часто практичних розробок, їх відмінних від інших шкіл.

Науковою школою слід вважати творчу співдружність вчених, які працюють в одній країні або в одному місті в певній галузі науки, об'єднаних спільністю підходів до вирішення проблеми, стилю роботи, спільністю наукового мислення, ідей і методів їх реалізації.

Головними ознаками наукової школи є:

- наявність наукового лідера - видатного вченого, який володіє умінням підбирати творчу молодь і навчати її мистецтва дослідження, створювати в колективі творчу, ділову, доброзичливу обстановку, заохочувати самостійність мислення й ініціативу;
- високу наукову кваліфікацію дослідників, згуртованих навколо лідера;
- значущість одержаних результатів, високий науковий авторитет у певній галузі науки та громадському визнанні;
- оригінальність методики досліджень, спільність наукових поглядів.

Тематика дослідження зазвичай формується за профілем вищого навчального закладу, його факультетів та кафедр на договірних засадах з підприємствами, організаціями або у формі державного замовлення. Результати наукових досліджень запроваджуються в практичну діяльність установ, організацій галузі, за їх матеріалами проводяться науково-практичні конференції, наукові семінари, захищаються кандидатські, докторські дисертації.

Майже за всіма вище зазначеними ознаками існування наукової школи проф. О.В. Заставецької не ставиться під сумнів. Запозичуючи думки зазначених авторів необхідно відмітити, що такими основними ознаками школи О. Заставецької є:

- регіональна школа (Тернопільська, сформована на базі кафедри географії України і туризму, географічного факультету Тернопільського педагогічного університету ім. В. Гнатюка);

- школа певного порядку, якщо взяти за аксіому Я. Олійника (2015) про генетичне дерево економічної та соціальної географії (С. Рудницький, П. Ващенко, О. Шаблій, О.Заставецька), тобто це школа 3 порядку, як активно формувалася упродовж 1999 р. до 2017 р.;

- процес формування наукової школи перервався дочасно, тобто фактично у пік свого розвитку, що дає можливість проявлятися і через певний час після смерті її лідера;

- домінантною ознакою є суспільна популярність і визнання, тобто має певний результат, а саме підготовка фахівців кандидатів наук (17 осіб);

- широка географія поширення учнів у межах України (Вінниця, Хмельницький, Рівне, Івано-Франківськ, Мукачеве), тобто Поділля, Волинь, Карпати, Закарпаття;

- наявність кількох поколінь дослідження (Л.Б. Заставецька);

- приналежність до національної наукової школи (в першу чергу проявилось через видання та редагування наукового часопису ” Історія української географії ”, публікації серії статей, рецензій, відгуків та повідомлень про історію розвитку географії в Україні, видання підручників та серії посібників для середньої школи, шкільних атласів серія ” Мала Батьківщина ”, навчально-методичних розробок, шкільних програм з географії.).

Тематика дослідження наукової школи: проблеми комплексного і соціального розвитку обласних регіонів, трансформація суспільства у перехідний період, географія населення, математичні моделі в географії, історична географія, географічна освіта, географічне краєзнавство.

Дискусійними питаннями, щодо існування школи проф. О.В.Заставецької є певні канонічні ознаки наукових шкіл, а саме :

1) приналежність її у такій послідовності, як зазначено вище, адже кандидатську дисертацію вона виконувала під керівництвом відомого вченого акад. М.М. Паламарчука, навчалася в аспірантурі у Київському національному університеті ім. М. Драгоманова. Звідси можна стверджувати, що вона зуміла увібрати кращі риси сучасних шкіл першого порядку, а саме Львівської та Київської. Це відбилося і на її науковій діяльності головним чином через улагодження стереотипів та заангажованість тієї чи іншої школи. Власне таким посередником і був акад. М.М. Паламарчук. Знання кухні цих шкіл дало їй впевненість у подальшій своїй науковій кар’єрі. Гібридний характер наукової діяльності О.В. Заставецької дозволив досягнути вершин суспільно географічної думки;

2) відсутності послідовників, які б захистили докторські дисертації під її керівництвом.

Життєвий шлях професора Ольги Заставецької – Дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, члена Українського географічного товариства, академіка Академії соціального управління. Після закінчення Купчинецької середньої школи, поступила до Львівського університету. Після його закінчення певний час працювала у школі. Навчання у очній аспірантурі при Київському інституті ім. М. Горького (нині Київський університет ім. М. Драгоманова), де у 1980 р. захистила кандидатську дисертацію на тему ” Географічні основи комплексного економічного і соціального розвитку території ”, за спеціальністю 11.00.02. економічна та соціальна географія (науковий керівник – акад. М.М. Паламарчук. З цього ж року свою трудову діяльність пов’язала з Тернопільським педагогічним інституту ім. Я. Галана (нині Тернопільський педагогічний університет ім. В.Гнатюка), де пройшла шлях від асистента до професора. З 1995 р. до 1998 р. прикріплена до докторантури Львівського національного університету ім. І. Франка. У 1998 р. в Спеціалізованій раді із захисту дисертацій у Київському університеті ім. Т. Шевченка захистила докторську дисертацію ” Соціально-економічний комплекс обласного рівня: теоретико - методологічні основи розвитку і територіальної організації ” – науковий консультант проф. О.І. Шаблій.

Рис. 16. Диплом доктора наук, присуджений О.Заставецькій у 1998 р.

Рис. 19. Нагороди проф. О.В. Заставецької

Під керівництвом О. Заставецької виконано 17 дисертаційних робіт, прорецензовано багато монографій і навчальних посібників, була опонентом дисертаційних досліджень.

Для аналізу діяльності школи проф. О. Заставецької було використано матеріали дисертаційних робіт (власне дисертації, автореферати) її учнів. Слід уточнити, що автору публікації довелося працювати поруч із основоположницею впродовж 1986 р. по 2017 р. спочатку на природничому факультеті (з 1990 р.) на різних кафедрах (економічної та соціальної географії і відповідно фізичної географії). З 1992 р. почали працювати на одній кафедрі географії України при її формуванні ставились досить амбітні плани щодо розвитку, де завідуючим був її чоловік і науковий соратник Б. Заставецький. У багатьох дисертаційних дослідженнях приходилося бути кафедральним опонентом, тобто бачити всі етапи створення цього дослідження. Зрозуміло, що на початку було велике хвилювання та відповідальність за рівень рекомендованих кафедрою дисертацій до Спеціалізованих рад захисту дисертацій університетів Львова і Чернівців. До часу захисту першого учня О. Заставецької, а власне Кузишина А.В. (нині доцент кафедри географії України і туризму і декан географічного факультету), кафедра мала певну історію захисту подібних робіт, так як уже на той час під керівництвом тодішнього завідувача Б. Заставецького захистили дисертації Ткач Д.В. та Стецько Н.П. (перша випускниця географічного

факультету, яка зуміла захистити дисертацію на ступінь кандидата географічних наук, нині працює доцентом кафедри геоекології та методики викладання геоекологічних дисциплін на географічному факультеті). А першим кандидатом економічних наук став випускник спеціальності географія 1987 р. Б.М. Данилишин нині академік НАНУ.

Ольга Володимирівна завжди уважно ставилася до молодих науковців, цікавилася їхніми проблемами та ідеями, допомагала порадами – і результати не забарилися. З білою заздрістю було спостерігати за цими відносинами так як певний час ми працювали в одному кабінеті. О. Заставецька ніколи не відносилася до своїх аспірантів зверхньо, не ставилася якість зарозумілі наукові проблеми, а деколи у дуже прості, дохідливі форми доносила до них високі наукові теорії та концепції. Коли навіть приходили аспіранти, які навчались у інших вчених, вона зуміла докласти максимум зусиль, щоб довести інколи дуже важкі або не дисертабельні роботи до логічного кінця. Навколо О. В. Заставецької сформувалася група членів наукової школи, які під впливом її наукових ідей дослідницької програми. Подаємо список осіб, які захистили кандидатські дисертації під керівництвом проф. О.Заставецької див. табл. 2.

Таблиця 2.

Кандидати географічних наук (за роками захисту дисертацій),
керівником яких була проф. О. Заставецька

Роки	Кандидати наук
1999	Кузишин А.В.
2002	Журба І.Є.
2003	Питуляк М.В.
2005	Барна І.М., Шепетюк С.М., Царик П.Л.
2007	Яроменко О.В.
2009	Рунців О.І.
2010	Альтгайм Л.Б., Штокало Я.Ю.
2011	Копер Н.Є.
2012	Смочко Н.М.
2013	Горун М.В., Пушкар О.І.
2014	Пушкар Б.Т., Вавринів Л.А.
2016	Задворний С.І.

У 1992 р. в Україні розпочала роботу Вища атестаційна комісія. У роки незалежності в Україні залишилися стара модель підготовки кадрів, коли у 1996 р. Вищою атестаційною комісією (ВАК) України за погодженням з Міністерством освіти і науки України, Державним комітетом у справах науки і технологій України затверджено певну класифікацію галузей наук.

Відповідно до цієї класифікації Основними галузями наук є 27 наукових напрямів, де географія має 11. Географічні науки у ньому було збережено 11.00.02. ” Економічна та соціальна географія ”, а ліквідовано спеціальність 11.00.10. ” Історія географічної науки ”, 11.00.11. ” конструктивна географія і раціональне природокористування ”.

У 2003 р. наказом ВАК України було започатковано нову спеціалізацію для здобувачів наукових ступенів 11.00.13. ” Історія географії ”, а у 2012 р. її було закрито. В Україні залишилися стара модель підготовки кадрів у географічній науці, лише з 2014 р. передбачено упровадження нової європейської моделі, з двома рівнями наукових ступенів – доктора філософії та доктора наук.

Міністерством освіти і науки України введено у 2015 р. в дію Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів наукового здійснювалося за спеціальністю 103 ” Науки про Землю ”, а економічна та соціальна географія та її складові розкидані по різних науках. У 2016 р. було прийнято Постанову КМУ про виділення спеціальності 106 ” Географія ”.

Основними містами де захищали кандидатські дисертації учні проф. О.В. Заставецької були спеціалізовані ради із захисту дисертацій у Львівському та Чернівецькому університетах за спеціальністю 11.00.02. економічна та соціальна географія, членом яких і вона була. Упродовж 1997 – 2016 рр. кандидатами географічних наук за спеціальністю ” економічна та соціальна географія ” стали 13 осіб., а тематика їх досліджень свідчить про такі напрями суспільно-географічних досліджень : географія природокористування, географія галузей про промисловості, суспільно-географічне регіонознавство, управління розвитком регіону та регіональна політика, соціальна географія (медична географія, поведінкова географія, географія способу життя населення), рекреаційна географія та географія туризму, демо та етнографія див. табл. 3.

Учні проф. О. Заставецької – доц. А. Кузишин є нині діючим членом спеціалізовані ради із захисту дисертацій у Чернівецькому університеті за спеціальністю 11.00.02. економічна та соціальна географія, а доц. М. Питуляк був членом спеціалізовані ради із захисту дисертацій у Чернівецькому університеті за спеціальністю 11.00.11. конструктивна географія і раціональне природокористування. Журба І.Є. у 2013 р. в інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук (і це є шостий випускник нашого факультету, який став доктором економічних наук). Того ж року йому присвоєно звання професора кафедри міжнародної інформації та країнознавства Хмельницького

національного університету. З 2014 року і по теперішній час обіймає посаду завідувача кафедри міжнародної інформації та країнознавства.

Таблиця 3

Кількість дисертацій за географічними спеціальностями,
які виконані під керівництвом проф. О. Заставецької

№	Наукові спеціальності	Кількість
11.00.02. ” економічна та соціальна географія ”		13
1.	Географія природокористування	1
2.	Географія населення та розселення	1
3.	Географія галузей промисловості	1
4.	Суспільно-географічне регіоназнавство	1
5.	Управління розвитком регіону та регіональна політика	1
6.	Соціальна географія (медична географія, поведінкова географія, географія способу життя населення)	4
7.	Рекреаційна географія та географія туризму	3
8.	Демо та етнографія	1
11.00.11. ” конструктивна географія і раціональне природокористування ”		3
1.	Територіальна організація й особливості інвентаризації природних ресурсів; ландшафтне обґрунтування використання природних ресурсів; географічний кадастр природних ресурсів	1
2.	Природно-ресурсний потенціал території: оцінка і прогноз використання природних ресурсів, географічний кадастр природних ресурсів	1
3.	Конструктивно – географічні основи охорони природи і раціонального використання природних ресурсів; заповідні території в системі раціонального природокористування	1
11.00.13. ” Історія географії ”		1
1.	Історія географії	1

За спеціальністю 11.00.11. ” конструктивна географія і раціональне природокористування ” стали 3 осіб, а тематика їх досліджень свідчить про такі напрями:

- територіальна організація й особливості інвентаризації природних ресурсів; ландшафтне обґрунтування використання природних ресурсів; географічний кадастр природних ресурсів;

- природно-ресурсний потенціал території: оцінка і прогноз використання природних ресурсів, географічний кадастр природних ресурсів;

- конструктивно – географічні основи охорони природи і раціонального використання природних ресурсів; заповідні території в системі раціонального природокористування.

За спеціальністю 11.00.13. " історія географії " захищена 1 дисертація.

Загальну кількісну характеристику захищених дисертацій із географічних наук школи проф. О. Заставецької із спеціальності 11.00.02. " економічної та соціальної географії " становить – 76,5 %; 11.00.11. " конструктивна географія і раціональне природокористування " – 17,6%, а за спеціальністю 11.00.13. " історія географії " – 5,9 %. Отже у загальному масиві дисертацій суспільно-географічна тематика домінувала. Динаміка дисертацій, як видно з табл. 2., має такі характеристики: немає суцільних рядів розподілу упродовж 1999-2016 рр., є перервними у 2000-2001, 2004, 2006, 2008, 2015 роках;

Кількість досліджень за територіальними межами розділились так: Тернопільська область 8 робіт; Хмельницька 3 роботи; Івано-Франківська, Вінницька, Закарпатська відповідно по одній; одна робота поєднує фрагменти території Тернопільської та Хмельницької областей.

Вивчення наукової школи проф. О.В. Заставецької носить пізнавальний характер і має важливе значення для історії географічних досліджень, а також для регіонального краєзнавства. Світоглядне значення полягає у можливості простежити роль особи в історії розвитку географічної науки. Зазначена місія наукової школи задекларована щодо організації подальшого наукового розвитку, підготовка кадрів і встановлення особистісних норм між членами однієї школи.

Наукова спадщина школи проф. О. Заставецької репрезентована численними монографіями, серіями статей у провідних журналах України, підручників як для вищої школи так і середньої, а особливого відображення набуло у часописі " Історія української географії ". Я думаю, що цей напрямок буде досліджений більш детально. Адже у науковій школі є не лише лідер-автор ідей, але і середовище її носіїв.

Не вдаючись у різноманітні ознаки наукових шкіл: топологічні, класифікаційні, ієрархічні рівні, видові, територіальні, еволюційні, тобто ми не акцентуємо (не претендуємо) на повний комплекс цієї проблеми, але і не ставимо під сумнів все зазначене вище, тобто існування наукової школи проф. О. Заставецької.

Список використаних джерел

1. Заставецька О.В., Кузишин А. В., Мариняк Я.О. Кафедра географії Тернопільського державного педагогічного університету: від витоків до сьогодення // Історія української географії: Всеукр. наук.-теорет. часопис. - Тернопіль: Підручники і посібники. 2002. - Вип. 6(2). - С. 43-49.

2. Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Кафедра географії України і туризму Тернопільського національного університету: історія, сьогодення та майбуття

/ За заг. ред. О.В. Заставецької : Тернопіль : Вектор, 2013. 44 с.

3. Мариняк Я.О., Кузишин А.В. Ольга Володимирівна Заставецька (бібліографія українських вчених) : Тернопіль : ТНПУ. 19 с.

4. Нагірна В.П., Руденко Л.Г. Тематика дисертаційних досліджень в руслі сучасних суспільних проблем в Україні (спеціальності ” економічна і соціальна географія ”, ” географічна картографія ”, 1992- 2002) : *Укр. геогр. журн.* : 2004. №2. С. 60-74.

5. Олійник Я. Регіональний вимір розвитку української суспільної географії // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії: матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закордонних вчених, присвячено 70 річчю, кафедри економічної географії Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, 19-20 листопада 2015 р.). ЛНУ ім. І. Франка. 2015. С. 7-17.

6. Олійник Я.Б., Шевчук С.М. Методологічні основи розвитку суспільної географії в Україні у ХХ столітті : навч. посіб.: Київ : ВГЛ, 2011. 168 с.

7. Олійник Я.Б., Шевчук С.М. Наукові школи як об’єкт дослідження в історії географії : *Історія української географії*. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис . – Тернопіль, 2013. –Вип. 27. – С. 23-33.

8. Олійник Я., Шевчук С. Підготовка та захист дисертаційних досліджень із суспільної географії в Україні : Економічна та соціальна географія. – Київ, 2016. Вип. – 76. С. 3-18.

9. Шаблій О.І. Львівська суспільно-географічна школа: Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 168 с.

10. Шаблій О. Львівська суспільно-географічна школа : дискусійні питання зародження та становлення і сучасні проблеми. Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії: матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закордонних вчених, присвячено 70 річчю, кафедри економічної географії Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, 19-20 лист. 2015 р.). ЛНУ ім. І. Франка. 2015. С. 17-31.

11. Шевчук С.М. Комплексний аналіз дисертаційних робіт із суспільної географії в Україні (1936-2012 рр.) : *Укр. геогр. журн.* : 2015. №2. С. 31-38.

12. Яроменко О.В. Суспільно-географічні дослідження наукової школи академіка М.М. Паламарчука : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 13. - Львів. 2007. 20 с.

АВТОРЕФЕРАТИ ДИСЕРТАЦІЙ, НАУКОВИМ КЕРІВНИКОМ ЯКИХ БУЛА ПРОФЕСОР О.В. ЗАСТАВЕЦЬКА¹

1. Кузишин А.В. Науково-географічні основи управління обласним соціально-економічним комплексом (на матеріалах Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. – Львів, 1999. 20 с.

2. Журба І.Є. Економіко-географічні засади раціонального природокористування в регіоні (на прикладі Хмельницької області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. – Львів. 2002. 20 с.

3. Питуляк М.В. Природний агроресурсний потенціал Тернопільської області : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 11. – Чернівці.

2003. – 20 с.

4. Барна І.М. Етногеографічне дослідження регіону (на матеріалах Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. – Львів. 2005. 19 с.

5. Шепетюк С.М. Рекреаційно-туристичні ресурси Івано-Франківської області: структура та сучасний стан використання : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 11. - Чернівці. 2005. 18 с.

6. Царик П.Л. Регіональна екологічна мережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 11. - Чернівці. 2005. 18 с.

7. Яроменко О.В. Суспільно-географічні дослідження наукової школи академіка М.М. Паламарчука : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 13. - Львів. 2007. 20 с.

8. Рунців О.І. Територіальна організація ринку туристичних послуг у регіоні (на матеріалах Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук: 11. 00. 02. - Львів. 2009. 20 с.

9. Альтгайм Л.Б. Територіальна організації сільського населення Хмельницької області : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2010. 20 с.

10. Штокало Я.Ю. Рівень життя населення регіону (суспільно-географічні аспекти дослідження на прикладі Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук: 11. 00. 02. - Львів. 2010. 20 с.

11. Копер Н.Є. Соціальна спрямованість промислового регіону (суспільно-географічне дослідження на прикладі Вінницької області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2011. 20 с.

12. Смочко Н.М. Географічні передумови розвитку і трансформації господарського комплексу Закарпатської області : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2012. 20 с.

13. Горун М.В. Територіальна організація Гусятинського – Сатанівського рекреаційного району : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2013. 20 с.

14. Пушкар О.І. Територіальна організація закладів охорони здоров'я Тернопільської області : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2013. 20 с.

15. Пушкар Б.Т. Територіальна організація рекреаційного господарства регіону (на матеріалах Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2014. 20 с.

16. Вавринів Л.А. Суспільно-географічне дослідження соціальної поведінки молоді Тернопільської області : автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2014. 20 с.

17. Задворний С.І. Територіальна організація культурно-мистецької сфери регіону (на матеріалах Хмельницької області): автореф. дис. на здобуття канд. геогр. наук : 11. 00. 02. - Львів. 2016. 21 с.

¹ список подано у хронологічній послідовності.